

KAPITOLA VERSOLOGIE

Versologie – též teorie verše, je nauka o verši; zabývá se zejména zvukovou stránkou veršových útvarů. Člení se na metriku (= nauka o pravidlech a normách veršové organizace), strofiku (= nauka, která zkoumá skladbu strofy/sloky, její druhy a strofickou kompozici básní) a prozódii (= nauka o rytmu a jeho využití ve verši)

Verš – základní rytmická a významová jednotka básně; formálně 1 řádek básně;

má určité zvukové uspořádání; verš si jako jednotku uvědomujeme jen na pozadí celé básně (jeden osamocený verš pro nás bude prostě věta, část věty); jazyk verše se řídí jistými pravidly, zejména se podřizuje veršovému rytmu – proto báseň označujeme také za řeč vázanou (je vázaná pravidly)

Rytmus verše – vzniká pravidelným opakováním určitých zvukových prvků jazyka ve verši; podle zvláštnosti zvukových prvků a podle jejich uspořádanosti rozlišujeme veršové = prozodické systémy.

Na rytmu se podílí veršová intonace (= melodie jazykového projevu), hlásková instrumentace (organizace hlásek ve verši, např. libozvučnost) a rým (zvuková shoda skupiny hlásek nejčastěji na konci verše či poloverše)

Veršové = prozodické systémy

Už jsme si uvedli, že prozodie je nauka o rytmu a jeho využití ve verši; zkoumá ty zvukové kvality jazyka, které vytvářejí rytmus verše, tady např. délku a počet slabik, slovní přízvuk, melodii řeči aj. Dle toho lze rozlišit základní prozodické systémy:

1. **časoměrný nebo také časomíra**: rytmus je tvořen **pravidelným střídáním dlouhých a krátkých slabik**; uplatňovala se hlavně ve staré řečtině (antická poezie), je typická i pro arabštinu, perštinu aj. V češtině byla období, kdy se také psalo časomírou (renesance – humanismus, baroko, počátky národního obrození), česká časomíra musela mít ale specifická pravidla; neodpovídá duchu našeho jazyka, proto se neujala (najdeme ji např. v díle Jána Kollára Slávy dcera v Předzpěvu)

2. **sylobický (= slabičný)**: rytmus je dán **počtem slabik ve verši**; u nás se uplatňoval hojně ve středověku, např. Dalimilova kronika je psána v oblíbeném osmislabičném verši; v moderní poezii je velmi výjimečný

3. **tónický (= přízvučný)**: rytmus je dán **počtem přízvuků bez ohledu na počet slabik ve verši**, tj. pracuje s počtem přízvučných slabik bez ohledu na počet slabik nepřízvučných; u nás: ohlasy lidové poezie, překlady; někdy se chápe jako volnější varianta sylabotónického systému.

4. **sylobotónický (= slabičně přízvučný)**: rytmus je dán **pravidelným střídáním slabik přízvučných s nepřízvučnými**; **klasický verš moderní poezie od 19. století po dnešek**.

5. **volný verš = systém volného verše**: někdy se uvádí zvlášť; rytmus je dán **pouze veršovou intonací**; na pohled může taková báseň vypadat jako próza rozsekaná do řádků, ale od ní se liší právě tím, že verše mají určitý rytmus, zvláštní básnickou melodii; vzniká a rozvíjí se od poloviny 19. století, **dnes velmi hojný**.

Ukázka volného verše: ze sbírky Petra Borkovce Každá věc má něco společného se štěstím (2019)

Slámka a slepýš křehký

Slámka si řekla pro sebe,
že není slámka, že je slepýš křehký.
Slyšel to slepýš křehký a pomyslel si,
že není slepýš křehký, že je slámka.
Každá věc má něco společného
se štěstím! I každé zvíře!

Až na výjimky dnes narazíme na verš sylabotónický a volný.